

ПРВА ГЛАВА РОМАНА

Сви се писци романа слажу, углавном, кад је реч о свету у ком живимо. То је, кажу, нека врста велике, чудновате, позорнице, на којој сваки, неко време, игра своју улогу. А затим силази са сцене, да се на њој више не појави. Никада, – *њикаџа*. Нити зна зашто је у том театру играо, нити зашто је баш ту улогу имао, нити ко му је ту улогу доделио, а ни гледаоци не знају, после, куда је из тог театра отишао. (*Ујехал* – виче неко у једном вагону подземне железнице у Лондону.) Писци кажу и то, да смо, само при том силаску са позорнице, сви, једнаки. И краљеви, и просјаци.

Egalité. Fraternité – чујем како неко виче, немо, у једном вагону подземне железнице, у Лондону.

Тог што виче, читалац ће упознати у идућем поглављу. То је неки човек, у војничком изношеном шињелу, каквих је у Лондону, кад ова прича почиње, било, много.

Свет се, у мислима, цео, да сагледати, још само у неком старом планетаријуму, на чијим картама, нашег глоба, Сунце се, и сад још, врти око нашег света, и Земља је, и сад, окружена неким инсектима и чудовиштима, која имају имена на латинском језику.

Mars. Luna. Venera. Scorpion.

Уосталом, доста је и толико знати о планетама, – чујем како шапуће, тај, у том вагону који жури под земљом.

Quintilian каже да, за познавање човечанства, није потребно знати цело човечанство. Доста је упознати, добро, и једну фамилију. (На пример, – виче тај у вагону, – фамилију моју: *Рјепнина*, – *la famille d'un grand seigneur, le prince Repnin.*) Кад ми је то рекао, сетих се једног полинезијског принца који, на тркама, у Лондону, продаје улазнице. На глави носи нојево перје. А што се тиче тог

човека у војничком шињелу, његово име у Лондону су изговарали, у недоумици: Ричпејн; Џејпин – и није га нико знао. Мислили су да то име значи: јаду, мрмољу, незадовољника што је, – на енглеском, – можда и значило? (У то доба било је много емиграната, Пољака, у Лондону, а међу њима се, волшебно, био нашао и тај Рус, – а сви су они били непознат свет у Лондону.)

Међутим, са тим човеком почиње, у идућем поглављу, ова прича. Људски ум, још увек, види поједине земље, на земаљском глобу, у некој забуни, као неке звери и симболе. Енглези кажу да, на северу, има један огромни, бели, медвед. „*Росија, мајмушка*“, – виче тај у вагону.

Немци кажу да, на југу, има једна чизма, пуна неранци и ли-мунова. „*Italia*“, – каже ми тај човек у офуцаном шињелу. Тужно.

Јапан, кажу, да личи на саламандра који је горео. Бурма на мистериозни калиграм, који само Кинези знају да читају. А Шпанија? Шпанија на одерану, разапету кожу бика, чија је крв истекла у арену. Као да свет није бог створио? Него онај Нечастиви.

„*Чорџ. Чорџ*“, – викао ми је у уши неко.

Један шашави Француз рекао је, тада, и то, да Британија, на географским картама, личи на фигуру неке старе, отмене, и накинђурене даме, која има велики шешир на глави, а корача према мору. Има и шлеп који се вуче за њом, у ходу, а корача охоло, свесна оног што је била. Није била макар ко.

„Принц Рјепнин је, сада, у Лондону, макар ко“, – чујем како ми неко шапће у уво, у подземној железници која јури из Лондона.

Девојке, у чувеној Енглеској девојачкој школи, у месту где се отмене кћери школују, – Аскот, – додају, томе, што је тај шашави Француз рекао: – да та стара дама има, не само шлеп, него и пудлу. Ирску.

„То каже Нађа“, – шапуће ми тај Рус, у подземној железници.

Није, међутим, истина да Лондон има страшну климу, да има дугу зиму, – а нестаје у неку језиву, жуту, тешку маглу, кад се не види ни прст пред носом у животу. Било је и тога, али је и то прошло. Прва зима, – прича ми тај Рус, – кад је са женом у Лондон дошао, била је као што су зиме на Криму. Личила је на пролеће. Друга је била мало хладнија, кишовита, али је и то брзо прошло. Снега није ни било. Није било снега, да учини, да све постане тихо, бело, чисто, лепо, – и град и љубав у граду, као што је то некад било,

у Петерсбургу, у његовој младости. Влага је, каткад, била неиздржљива, то је истина, магла је била загушљива, киша је падала, дуго, дуго. Нађа му је, међутим, говорила да треба подносити и ту, непрекидну кишу. Енглези сматрају баш такав, кишовити дан, као „добри, стари, енглески дан“. „*A good old English day*“, – кажу. То понављају, кад кажу: „Добро јутро“.

Кад су дошли у Лондон, Нађа, сирота, очекивала је да ће зима да буде, онаква, каква је описана у Дикенсу. Сирочад ће се, о божјићним празницима, смрзавати на материном гробу. Трогателно. Међутим, и трећа зима у рату прошла је брзо. Било је магле и болештина, али је и то кратко трајало. А четврта је била хладна, али се прекинула брзо. Темза се никад није смрзавала. Он се, каже, питао: где нађоше Енглези толику сирочад, то јест, где нађе Дикенс толику сирочад, да се смрзава на мајчином гробу? – Нити су сирочад остављана да се смрзавају на материном гробу, нити је уопште смрзавања било. Чак је Лондон био и топао. Никад топлији није био. Чак и велика, класна разлика, која је, кажу, у миру, и те како видна, била је нестала. Свако је свакога ословљавао. У подземној станици *Piccadilly*, о поноћи се играло. А храњене су, хлебом, и тице у Хајд Парку, иако је хлеб био редак, – иако се то са пет фунти стерлинга кажњавало. Мачкама су, старе жене, у рушевине и изгореле куће, носиле чак и млеко. Иако је и то било забрањено. Нађа је то својим очима видела. Свет се био, – прича ми тај човек у војничком шињелу, заборавио. Кад је отаџбина у опасности, у Енглеској се води рачуна и о сиротињи. Цела је Енглеска, у ствари, једно велико осигуравајуће друштво, – виче тај у вагону. – Незапослен је већ више од годину дана. Све је тако скупо. Тек ове зиме, – последње зиме у рату, – Енглеска му је показала, шта зна, кад хоће. Снега је било два месеца. Неки страشان ветар носи вејавицу, као да је у Русији, – дува чак са северног пола. Возови су стали. Аути се напуштају и остављају на друму. Све је ледено. А нема ничега, – ни планина, ни шума, – да задрже те ледене ветрове, што са поларних мора, дувају. Свуд је море око нас. Свуд је уоколо Океан. Тонемо, – чујем како неко виче у вагону. Нађа, тонемо! А неки благ, мио, женски глас, чујем како одговара: *Коља, гарајој*, – заједно ћемо.

Тако ми прича тај у вагону, док под земљом јуримо, а тврди, да је, док је рат трајао, било боље. „*Egalité; Fraternité*“, – каже. Лондон је горео. Ватре су буктале уоколо. А сад, већ више од годину дана,

нема никакву зараду. Разоружан је заједно са Пољацима, са којима је у Лондон дошао. Обећавају да ће их запослити. Обећавају. „So sorry, тако им је жао“, – кажу.

Питам га, што не оде у американску војску?

Не воли Американце, – каже, – богати су и надмени, а осим тога говоре којешта женама, у Лондону. Кад Нађа прође Пикадилијем, довикују јој на ћошку, пред својим клубом: „Пошто један метак, Беби? Беби, пошто један метак?“

Ја га тешим да су то војници, који одлазе у смрт, а да то и Енглескињама, а не само Нађи, кажу.

Тешим га и тиме да ми суседи причају да оваквих зима има само сваких десет година у Лондону. Проћи ће. Најгоре је већ прошло.

Он ми шапуће, да ни угља више немају, а не зна како ће платити идућу кирију. Зашто живе? Зар зато да буду расељена лица? *Перемешченаја лица?* А били су Енглежима добри, док је рат трајао. Сад су, – каже, – искривљени носеви, искривљени вратови, искривљене очи, искривљена уста. А ја га слушам, иако подземна железница, уз то, лупета, љуља нас, тресе, а нико нас други и не слуша.

Поред таквих мисли, у људском мозгу знам да се нижу и слике, као у неком калеидоскопу, – премештеном калеидоскопу, – уз премештене персоне. *Displaced persons*, – кажу. А те слике, у сећању, трају годинама и осветљене су, и под земљом, неком светлошћу, неким лудилом, као месечином, у којој се сви трагови у снегу назиру и после двадесет пет година.

Једна гомила војника и официра, која је, донедавна, била, неки батаљон, и штаб, у Врангеловој армији, укрцава се, у Керчу, на Азову, у неки наерени румунски брод, олупину. Неки вичу, неки певају, а има их и који плачу. То је, дабогме, давно заборављено. Нађи је тада било седамнаест година и седела је, поред тетке, скамењена, на једном коферу. Узалуд их је чајем нудио. Ћутале су. Ко би то још памтио? Живот тече даље, – кажу. Он, међутим, каже, да је требало умрети. Тамо у Керчу.

Ма како јуриле људске мисли, у прошлости, у мозгу, – чак и у једном таквом, расељеном, мозгу, – возови подземне железнице у Лондону неће да, због тога, стану. Напротив, јуре под земљом, и паралелно. Тада сваки у вагону, види, за тренут, два, своје лице, себе, и у другом возу, као у неком подземном огледалу, и нестаје брзо.